

Eubomíra Kuzmová

**„...dette er ikke vitenskap, det er kunst“. Realismen i Hanne Ørstaviks
forfatterskap. En fenomenologisk vinkling**

(opponentský posudek diplomové práce na UK FF – Ústav germánských studií 2007)

Diplomandka měla za úkol analyzovat románovou poetiku současné norské spisovatelky Hanne Ørstavikové s přihlédnutím k tomu, jaké specifické místo autorka zaujímá v současné vlně literárních pokusů o inovaci realismu.

Diplomandka se úkolu zhostila výborně. Budiž řečeno hned zkraje, že se jedná o vynikající diplomovou práci, která se výrazně vymyká z průměru, a to jak vyzrálostí vědeckého uvažování, tak precizní prací se sekundární literaturou. Text je také výborně vystavěn z hlediska posloupnosti argumentů. Dovoluji si tvrdit, že badatelskou rigorózností je tato diplomová práce v podstatě na úrovni doktorských dizertací – od těch se odlišuje především menším záběrem a rozsahem, spíše než kvalitou. Práce přináší řadu nových poznatků o díle zvolené autorky a lze ji pouze s relativně drobnými úpravami publikovat jako celek.

Text práce má tři hlavní části. V první z nich diplomandka zakotvuje spisovatelčinu tvorbu v současném trendu návratu k realismu v severských literaturách a zároveň poukazuje, že v případě Ørstavikové jde o tvorbu, v níž se realismus nevyklučuje s jistou mírou jazykového experimentu. V tomto diplomandka vychází ze současných literárněvědných snah o revizi pojetí realismu. Podobně jako v případě některých jiných dnešních severských autorů, spíše než v dodržování tradičních realistických technik spočívá realismus děl Ørstavikové ve snaze o dosažení realistického účinku – toho lze docílit i netradičními, zčásti modernistickými či avantgardními prostředky. Některý čtenář může sice v první části práce některé obecné diskuse o termínu realismus postrádat, ale jelikož hlavním cílem diplomandky není kontrastivní studie několika různých literárních realismů v průběhu dějin (což by samozřejmě bylo samo o sobě téma na minimálně jednu samostatnou diplomovou práci), lze takovouto absenci obhájit. V první kapitole každopádně diplomandka prokazuje, že se v současných debatách (hlavně severských) o nových pohledech na realismus dobře orientuje. Vytváří tak pevný základ pro své úvahy v dalších částech práce. V závěru první části předběžně definuje poetiku díla dané spisovatelky jako „fenomenologický realismus“. Tento pojem potom dále objasňuje a vymezuje ve zbývajících částech textu.

Druhá část práce nejprve uvádí fenomenologickou filozofii v tradici Merleau-Pontyho. Poté diplomandka přesvědčivě poukazuje na to, že principy tvorby Hanne Ørstavikové souznějí s metodologickými východisky zmíněné filozofické tradice. Ústředním styčným bodem je v tomto ohledu důraz na lidské tělo: podobně jako například v Merleau-Pontyho „fenomenologii těla“ hraje u Ørstavikové zásadní roli tělesné vnímání v kontrastu s myšlenkovou reflexí. Ørstavikové romány ilustrují spisovatelčino přesvědčení, že z tělesné zkušenosti může vzejít pravdivější obraz světa, než jaký člověku zprostředkovává zbytnělý jazyk některých společenských diskursů, odtržených právě od tělesné zkušenosti.

Třetí a nejrozsáhlejší část práce je pokusem o celkové vymezení poetiky díla dané autorky. Diplomandka dochází k závěru, že Ørstaviková se ve svých literárních textech snaží eliminovat interpretující a úvahové pasáže a místo nich dává nezvykle velký prostor ztvárnění ryze smyslových vjemů. Tato strategie určuje i podobu vztahu mezi textem a čtenářem: mnohem více než v běžném realistickém literárním textu je v případě románů Ørstavikové čtenář vybízen k identifikaci vlastní smyslové zkušenosti se smyslovými vjemy postav. Tento „jazyk těla“ má za účel vtáhnout čtenáře do smyslového prostoru, který má jakoby sdílet s postavami textu. Diplomandka tuto spisovatelčinu poetiku rozebírá s pomocí pojmů kognitivní sémiotiky a s odkazem na diskuse o minimalismu ve výtvarném umění – o poznacích kognitivní sémiotiky i teorie výtvarného umění referuje diplomandka opět zasvěceně.

K všeobecně vysoké kvalitě práce přispívá také fakt, že text je napsán vynikající norštinou, v které jen občas najdeme drobné stylové prohřešky nebo formulační neobratnosti (např. „på ... planenes nivå“, s. 42). I po ryze technické stránce zpracování lze práci máloco vytknout, překlepů je zde minimálně.

Navzdory celkově výbornému zpracování tématu je třeba zmínit i některé aspekty práce, které pokládám za problematičké. Výraz „estetický“ používá diplomandka někdy poněkud nejasně a některá místa práce, kde se tento pojem vyskytuje v kontrastu s jinými určujícími adjektivy, lze označit za rozporuplná. Například si nejsem jist, zdali je udržitelné obecné rozlišení mezi „formální“ a „estetickou“ rovinou textu (s. 8). Jak ukazují některé pozdější stránky práce (např. s. 20, 80), rozumí diplomandka někdy pod slovem „estetický“ něco, pro co by se lépe hodilo jiné pojmenování (třeba „recepční“?). Také rozlišení na „vizuální“, „prostorový“ a „konkrétní“ (s. 20) nepovažuji za šťastné, protože slovo „konkrétní“ má jiný popisný charakter než zbývající dvě adjektiva (nemůže být např. „prostorové“ konkrétní?). Rozdíl mezi „situací“ a „pozicí“ těla a předmětů (s. 45 a jinde) není nikde definován, diplomandka patrně předpokládala, že musí být každému čtenáři zřejmý i

bez vysvětlení (níže podepsanému zřejmý nebyl). A nakonec otázka k několika řádkům z předposledního odstavce na str. 59, z kterých vyplývá, že přímé ztvárnění vnitřního světa postav je známka realismu – proč?

Na samý závěr ještě jednu drobnost. Ačkoliv je zřejmé, že poslední oddíl „Punktum og sansenes realisme“ má zčásti vyznít jako závěr, není samostatně jako závěr odsazen, je součástí části III. V odborné práci však působí přece jen přinejmenším podivně, že text jako by neměl samostatný závěrečný oddíl. Buďto tedy měla diplomandka napsat ještě další, závěrečnou pasáž, nebo alespoň z oddílu „Punktum og sansenes realisme“ udělat závěr grafickým odlišením.

Ze všech výše uvedených důvodů práci vřele doporučuji k obhajobě.

24. 1. 2007

Doc. Mgr. Martin Humpál, Ph.D.